

УДК 336.143:006.032

І. П. Зайцева, ПАТ "КІБ "Креді Аґріколь", м. Київ

БЮДЖЕТУВАННЯ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В БАНКАХ

У статті обґрунтовується доцільність застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в бюджетуванні та наводяться конкретні шляхи активізації цього процесу.

Ключові слова: бюджетування, рекласифікація, оптимізація, алокація.

Постановка проблеми. Бюджетування є ефективним інструментом фінансового управління в діяльності будь-якого банку, причому значення його буде залежати саме від ступеня динамічності та невизначеності ринку, на якому функціонує банк. Основою бюджетування, зокрема його якості та інформативності, є управлінський облік. І в жодному разі не бухгалтерський облік, який функціонує в основному з метою надання інформації регулюючим органам і акціонерам, і не призначений для прийняття внутрішніх (управлінських) рішень, оскільки його основні завдання полягають у наданні фінансової інформації зовнішнім користувачам.

На противагу бухгалтерському управлінський облік необхідний для задоволення внутрішніх потреб суб'єкта господарювання: здійснення аналізу, контролю та управління. Він має бути зосередженим на тих факторах, які впливають на вартісні результати його діяльності. Управлінські звіти повинні містити інформацію, достатню для того, щоб керівництво могло встановити, чому виникають витрати і який прибуток приносить бізнес-одиниця, центр прибутку, бізнес-напрямок, банківський продукт, клієнт, проект, а також проаналізувати фактори, що впливають на обсяг витрат і доходів, і дати відповідь на питання про те, як довести їх до бажаного рівня.

Наразі в діяльності вітчизняних банків спостерігається певний парадокс: зважаючи на об'єктивну потребу в переході банків до міжнародних стандартів фінансової звітності (надалі – МСФЗ), що викликана процесами глобалізації та необхідністю виходу на світові фінансові ринки, і досі відсутній тісний взаємозв'язок між принципами бюджетування та принципами ведення управлінського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємозв'язку між МСФЗ, принципами управлінського обліку та бюджетуванням є практично недослідженим і досить актуальним саме на пострадянському

просторі, де і досі триває перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (далі – МСБО). Частково дану проблематику (окремі питання технології ведення управлінського обліку на основі МСФЗ) розкрито у працях А. Ашкінадзе, П. Лебедєва, Є. Мамочкіна та ін., але нерозв'язаним залишається найважливіше питання – чи повинні принципи бюджетування відповідати МСФЗ.

Мета статті – обґрунтувати доцільність застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в бюджетуванні та запропонувати конкретні шляхи активізації цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Отже, для ефективного управління банком необхідні дані так званого “реального” балансу. У зв'язку з тим, що кожним банком поставлено завдання отримання фінансових звітів, що відображають реальний стан справ, а також із об'єктивною потребою у переході вітчизняних банків до світових принципів складання звітності, ми пропонуємо впровадити систему бюджетів, які будуть орієнтуватися на міжнародні стандарти фінансового обліку (універсальний інструментарій підготовки звітності для управління банком).

Певні кроки в даному напрямку вже зроблені і на державному рівні, зокрема прийнято:

- Закон України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18.03.2004 № 1629-IV, де бухгалтерський облік компаній визначено однією з пріоритетних сфер, в яких здійснюється адаптація законодавства України [4];
- Стратегію застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 911-р (ост. редакція від 17.03.2011 № 205-р), в якій чітко окреслюються основні напрями та етапи переходу до міжнародних стандартів фінансового обліку суб'єктами господарювання [7];
- постанову Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку подання фінансової звітності” від 28.02.2000 № 419 (ост. редакція від 30.11.2011 № 1223) [5];
- розпорядження Кабінету Міністрів України “Про створення умов для впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності” від 22.02.2012 №157-р [6].

Дані документи мають сприяти більш швидкому практичному переходу суб'єктів господарювання на МСФЗ шляхом:

- законодавчого регулювання порядку застосування міжнародних стандартів, зокрема з 2010 року обов'язкового складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності згідно з міжнародними

стандартами підприємствами-емітентами, цінні папери яких перебувають у лістингу організаторів торгівлі на фондовому ринку, банками і страховиками, за власним рішенням іншими емітентами цінних паперів і фінансовими установами;

- офіційного оприлюднення міжнародних стандартів з метою сприяння створенню умов вільного доступу до них усіх суб'єктів господарювання;
- формування інформаційно-аналітичної бази з питань застосування міжнародних стандартів з метою вільного доступу суб'єктів господарювання до навчальних матеріалів, наукових статей та інформації про практичне їх застосування;
- здійснення заходів щодо підготовки та підвищення кваліфікації бухгалтерів і забезпечення високого рівня спеціалістів з бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання, які складають фінансову звітність за міжнародними стандартами;
- проведення щорічних міжнародних науково-практичних конференцій з обговорення актуальних питань запровадження і застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- адаптація національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів шляхом внесення змін та розроблення і затвердження нових національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку для суб'єктів господарювання, які не застосовують міжнародні стандарти, а також затвердження положень бухгалтерського обліку господарських операцій, що не відображені в міжнародних стандартах.

Акцентуємо увагу і на тому, що фанатизм у даному процесі неприпустимий – система бюджетування є системою планування і спрямована на майбутню економічну діяльність. Стандарти ж фінансової звітності регламентують реєстрацію і відображення подій, які вже відбулися. Іншими словами, приведення бюджетних статей у відповідність до міжнародних стандартів не є панацеєю від недоліків управлінського і бюджетного процесу [2]. Причому бюджетування не може і не повинне визначатися стандартами обліку, навіть міжнародними, оскільки система бюджетування оперує нефінансовою інформацією, яка повністю втрачається у фінансовій звітності. І, нарешті, саме система бюджетування повинна визначати процедури управлінського обліку. Але, безумовно, планування і управлінський облік у межах системи бюджетування повинні бути взаємопов'язані, що необхідно насамперед для того, щоб порівняння план-факту було осмисленим.

Отже, говорячи про обґрунтування приведення системи бюджетування у відповідність до МСФЗ, ми виділяємо такі необхідні етапи:

- рекласифікація рахунків;
- ведення управлінського обліку на основі рекласифікації рахунків.

Розглянемо кожен із зазначених етапів більш детально.

Рекласифікація рахунків. Метою рекласифікації рахунків є групування рахунків і/або проводок для отримання управлінського балансу, бюджету активів і пасивів, управлінського звіту про фінансові результати, управлінського звіту про прибутки та збитки по бізнес-одинацях та центрах прибутку в розрізі бізнес-напрямків і банківських продуктів для проведення коригувань.

У балансі зобов'язання та активи повинні бути згруповані за характером та приведені в порядку зменшення їхньої ліквідності. В управлінському балансі повинна бути відображена як мінімум така інформація (табл. 1):

Таблиця 1 – Склад управлінського балансу

Актив	Зобов'язання
1. Грошові кошти та залишки на рахунках центрального банку	1. Депозити інших банків
2. Казначейські та інші векселі	2. Інші депозити грошового ринку
3. Державні та інші цінні папери, призначені для торгових операцій	3. Засоби, що належать іншим вкладникам
4. Засоби, розміщені в інших банках, позики та аванси, надані іншим банкам	4. Депозитні сертифікати
5. Інші засоби, розміщені на грошовому ринку	5. Прості векселі та інші документарні зобов'язання
6. Позики та аванси клієнтам	6. Інші позикові засоби
7. Інвестиційні цінні папери	–

При складанні управлінського балансу необхідно пам'ятати, що:

- активи і зобов'язання підлягають взаємозаліку лише за наявності юридичного права для його проведення або передбачається реалізація активу чи погашення зобов'язання на нетто-основі;
- обов'язково повинна розкриватися ринкова вартість торгових цінних і інвестиційних паперів у випадку, якщо вона відрізняється від балансової вартості.

Також варто включити у баланс позабалансові статті за такими позиціями:

- характер і величина безвідкличних зобов'язань з кредитування;
- характер і величина зобов'язань і умовних подій, що впливають із позабалансових статей;
- прямі замінники кредиту, включаючи загальні гарантії по заборгованості, банківському акцепту і резервні акредитиви, що використовуються як фінансові гарантії за позиками і цінними паперами;
- умовні події, пов'язані з певними операціями, включаючи поруки стосовно виконання зобов'язань третіми особами, гарантії і резервні акредитиви, пов'язані із конкретними операціями;
- статті, пов'язані із процентними ставками і валютними курсами, включаючи свопи, опціони і ф'ючерси;
- інші зобов'язання.

У звіті про прибутки та збитки статті повинні бути згруповані за характером виникнення (табл. 2).

Таблиця 2 – Склад звіту про прибутки та збитки

№ пор.	Назва статті	Звітний період	Період, що планується
1	Процентні та інші аналогічні доходи. Процентні витрати та аналогічні платежі		
2	Комісійні доходи та збори. Комісійні витрати та збори		
3	Прибутки, за винятком збитків за торговими цінними паперами		
4	Прибутки, за винятком збитків за інвестиційними паперами		
5	Прибутки, за винятком збитків за операціями в іноземній валюті		
6	Інші операційні доходи		
7	Збитки за позиками та авансами		
8	Загальні адміністративні витрати		
9	Інші операційні витрати		

Треба пам'ятати, що статті доходів та витрат не підлягають взаємозаліку, за винятком тих статей, які пов'язані з хеджуванням, і з активами і зобов'язаннями, вже зарахованими при складанні балансу.

Інші види прибутків і збитків зазвичай приводяться на нетто-основі:

- реалізація та зміна у балансовій вартості торгових цінних паперів;
- реалізація інвестиційних паперів;
- валютні операції.

Рекласифікація рахунків дозволить провести розподіл:

- активів і зобов'язань між усіма бізнес-одинацями і центрами прибутку банку;
- процентних доходів і витрат між усіма бізнес-одинацями і центрами прибутку;
- прямих витрат між усіма бізнес-одинацями і центрами прибутку;
- загальнобанківських витрат між бізнес-одинацями, центрами прибутку і центрами витрат;
- власних засобів між бізнес-одинацями і центрами прибутку.

Після рекласифікації рахунків і проведення необхідних коригувань формуються кінцеві баланси, які потім і порівнюються із планами.

Ведення управлінського обліку на основі рекласифікації. Організація управлінського обліку з метою забезпечення менеджерів інформацією про виконання бюджетів за сегментами фінансової структури передбачає класифікацію рахунків і частини проводок за додатковими ознаками:

- код бізнес-одинаці;
- код бізнес-напрямку;
- стаття управлінського балансу / бюджету активів і пасивів;
- алгоритм переносу на статтю управлінського балансу;
- стаття бюджету.

Класифікація нових рахунків і проводок повинна здійснюватися на щоденній основі в автоматизованій банківській системі або в зовнішньому сховищі. Для оптимізації ручної праці слід розробити алгоритми автоматичної класифікації рахунків на основі супутньої інформації по рахунку: клієнт рахунку і його атрибути, філіал або підрозділ, в якому відкритий даний рахунок, номер синтетичного рахунку, валюта, менеджер рахунку, угоди та інших ознак.

Очевидно, що уся інформація не може бути отримана із класифікації рахунків і проводок. Не завжди вдається деталізувати депозитні, карткові рахунки або рахунки кредитних ліній, облік за якими ведеться на зведених рахунках. Частина інформації за накладними витратами і капітальними вкладеннями може зберігатися в підсистемах обліку господарської діяльності банку (заробітна плата, облік основних засобів та нематеріальних активів тощо). У цілях управлінського обліку

необхідно класифікувати об'єкти аналітичного обліку за допомогою кодування.

Після кодування рахунків, проводок і аналітичних об'єктів необхідно на щоденній основі розраховувати управлінський баланс (залишки на дату), бюджет активів і пасивів (середні залишки за статтями балансу) і звіт при прибутку та збитку в розрізі виділених сегментів фінансової структури. Доцільно формувати динамічні звіти у вигляді OLAP-кубів. Це дозволить проводити зіставлення планових і фактичних показників за різними сегментами фінансової структури.

На щомісячній основі слід формувати звіт про виконання бюджету активів і пасивів, а також звіт про прибутку та збитку. Для отримання кінцевих фінансових результатів сегментів необхідно виконати коригування за міжнародними стандартами та інші управлінські коригування:

- облік компенсацій;
- перерозподіл операційних доходів і витрат;
- персоніфікація накладних витрат;
- тарифікація внутрішніх послуг;
- алокація накладних витрат;
- розподіл капіталу за бізнес-одинацями і центрами прибутку.

Висновки. Отже, за допомогою впровадження у практичну діяльність банків вищезазначених кроків можна досягти зіставлення бюджетних та управлінських форм звітності, що значно полегшить і оптимізує весь бюджетний процес. Особливо цінним моментом є підвищення прозорості процедури контролю виконання бюджету, оскільки управлінська і фінансова звітність будуватимуться на однакових принципах обліку, а також зникне необхідність у перегрупуванні окремих статей, відповідно буде зведений до мінімуму так званий операційний ризик, який науковці та практики визначають як один із найнебезпечніших.

Список літератури

1. Ашкинадзе А. Финансовое управление и бюджетирование в банке. Технология ведения управленческого учета на основе МСФО в банках / А. Ашкинадзе. – Вестник АРБ, 2003. – № 13.
2. Лебедев П. Бюджетирование: GAAP inside [Електронний ресурс] / П. Лебедев. – Режим доступу : <http://gaap.ru/biblio/corpfm>.
3. Мамочкин Е. Взаимосвязь стратегического планирования, бизнес-планирования и бюджетирования / Е. Мамочкин. – Международный еженедельник “Финансовая газета”, 2007. – № 42.
4. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

5. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності. [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
6. Про створення умов для впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.02.2012 № 157-р. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
7. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні [Електронний ресурс] : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 911-р. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Отримано 19.12.2012

Summary

In this article appropriateness of applying of IFRS during budget process has been proved and concrete steps for this process activation are given.

Зайцева І. П. Бюджетування на основі міжнародних стандартів фінансової звітності в банках / І. П. Зайцева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / ДВНЗ "УАБС". - Суми, 2013. - Вип. 36. - С. 172-179.